

Stad, dorp en platteland

LES 1 IN DE TREIN

Er zijn grote verschillen in hoe mensen wonen. Het leven in een grote stad is heel anders dan het leven in een dorp. En dat dorpsleven verschilt weer van het leven op het platteland. Maar hoe kun je nu zien of een plaats een stad of een dorp is? Een stad is te herkennen aan het grote inwonertal. Het is er veel drukker dan in een dorp. De huizen staan dicht op elkaar en er is veel hoogbouw. In een stad vind je veel voorzieningen zoals ziekenhuizen, bibliotheken, bioscopen en scholen. Het winkelaanbod is gevarieerder en groter dan in een dorp. De stad heeft een regionale of landelijke functie. Mensen uit omliggende dorpen gaan er naar toe voor hun inkopen of om uit te gaan.

Het platteland is alle land buiten de steden en dorpen. Het platteland wordt gebruikt voor landbouw. Daarnaast vind je er recreatiegebieden en natuurgebieden.

De steden, dorpen en het platteland van Nederland zijn gemakkelijk bereikbaar. Behalve met de eigen auto kun je ook met het openbaar vervoer reizen. Dat is vervoer waar iedereen tegen betaling gebruik van kan maken en dat meestal volgens een vaste dienstregeling rijdt. Onder openbaar vervoer vallen niet alleen de treinen, maar ook stads- en streekvervoer per bus, tram of metro. En de veerdiensten naar de Waddeneilanden.

Utrecht is het grootste spoorwegknooppunt van Nederland. Talloze spoorlijnen komen hier samen en vertrekken vanuit Utrecht naar andere bestemmingen. Ook belangrijke snelwegen kruisen elkaar bij Utrecht. Dat komt doordat Utrecht min of meer in het midden van ons land ligt. Dat is goed te zien op de satellietfoto van Nederland. Zo'n foto wordt gemaakt door een satelliet die rond de aarde zweeft – in de ruimte dus – op een hoogte van 20.000 tot 36.000 kilometer. De satelliet kan niet alleen foto's maken, maar ook informatie verzamelen of versturen. Bijvoorbeeld voor GPS of het weerbericht.

Een luchtfoto maak je vanuit de lucht, bijvoorbeeld op twee kilometer hoogte. Daardoor kun je op een luchtfoto een minder groot gebied zien dan op een satellietfoto. Maar op een luchtfoto kun je wel wegen en gebouwen zien. Op een satellietfoto niet.

LES 2 ONDERWEG

Vervoer is er in alle soorten en maten. We kennen particulier vervoer (per auto, motor, scooter, fiets, pleziervaarttuig), openbaar vervoer (per trein, bus, taxi, metro, tram, veerpont) en goederenvervoer (per vliegtuig, trein, vrachtwagen, vrachtschip). We hebben een goede infrastructuur. Er is in Nederland een dicht net van autowegen, waterwegen en spoorwegen. En Schiphol is een van de grootste luchthavens ter wereld.

Ondanks alle voorzieningen blijven er de nodige problemen: de lange files (vooral rondom de

steden en in de spits), de uitlaatgassen die slecht zijn voor het milieu en het gebruik van fossiele brandstoffen (benzine, diesel) die in de toekomst steeds schaarser worden.

Voor veel mensen blijft het een dilemma of ze met het openbaar vervoer willen reizen of met de eigen auto. Het openbaar vervoer is in veel gevallen goedkoper, maar je bent wel afhankelijk van de dienstregeling en van bushaltes en stations. Met overstappen verlies je weer tijd en daardoor ben je mogelijk langer onderweg. Aan de andere kant sta je met een trein niet in de file en hoef je geen (dure) parkeerplek voor je auto te zoeken. Een afweging waarbij kosten, gemak, tijd en het milieu een rol spelen.

Voor veel mensen is het ook van belang wat het doel van hun reis is. Wie niet in de buurt van een station woont, zal voor zijn dagelijkse woon-werkverkeer eerder de auto pakken. Maar op een vakantiedag kan een treinreis naar een andere stad juist heel leuk zijn. Woon je juist wel in de buurt van een station, dan kan een dagelijks treinritje richting de werkplek heel handig zijn, terwijl je voor een vakantie in Frankrijk wellicht liever de auto pakt, zodat je niet met de koffers en de tent hoeft te sjouwen.

In Nederland vinden we een rit met de auto van Groningen naar Maastricht al heel ver. Je rijdt immers van een van de noordelijkste steden naar de meest zuidelijke stad van ons land. Maar is het echt zo ver weg? Als je om negen uur 's ochtends vertrekt, zit je vijf uur later al op een terrasje in Maastricht, ruim 300 kilometer verderop. Vertrek je op dezelfde tijd met een vliegtuig van Schiphol, dan ben je vijf uur later op de Canarische eilanden, 2500 kilometer van huis. Je hebt dezelfde reistijd, maar de afstand die je hebt afgelegd verschilt enorm.

Tijd en afstand hebben vooral met perceptie te maken, hoe iemand de afstand en de tijd ervaart. In Amerika of Australië zitten mensen vaak meer dan een uur in de auto om naar de dichtstbijzijnde supermarkt te gaan, terwijl in Nederland een supermarkt die tien kilometer verderop zit al als 'ver' wordt gezien. Het is ook belangrijk wat het doel is van je reis: het reizen zelf (bij een fietstochtje) of de bestemming. En blijf je daar lang, bijvoorbeeld voor een vakantie, dan is een lange reis niet zo'n probleem.

Ook in de lucht en in het water zijn wegen: luchtwegen en waterwegen. Die zie je niet, maar piloten en kapiteins weten precies waar ze lopen. De luchtverkeersleiding op Schiphol houdt goed in de gaten of de vliegtuigen wel volgens de juiste routes vliegen. De kustwacht en de havenmeester zien waar een schip vaart en of het niet te dicht bij de kust of een ander schip komt. Ook de piloot en de kapitein zien op de radar of op hun computer waar zichzelf en waar andere vliegtuigen en schepen zich bevinden. Die informatie krijgen zij van satellieten. Elk vliegtuig en elk schip geeft namelijk regelmatig zijn positie door aan de satelliet. De satelliet stuurt dat signaal naar andere vliegtuigen en de luchtverkeersleiding, of naar andere schepen en de kustwacht. Zo voorkomen ze dat ze tegen elkaar botsen.

LES 3 OP EN IN DE GROND

Het landschap is hoe het land eruitziet. Het uiterlijk van een landschap is afhankelijk van verschillende factoren, zoals de plaats op aarde, het klimaat, het reliëf en de ondergrond. Hoe verder je van de evenaar komt, in noordelijke of zuidelijke richting, hoe kouder het wordt. Bij de polen heeft de zon minder kracht (doordat de zonnestralen er minder recht op schijnen) en daardoor is het daar kouder.

Het klimaat speelt een belangrijke rol. Het bepaalt vooral welke planten en dieren er in een gebied voorkomen. In warme gebieden geldt: hoe minder regen er valt, hoe droger het landschap. Waar

veel regen valt, vind je tropische regenwouden; in gebieden met weinig tot geen neerslag, vinden we woestijnen.

In gebieden met een kouder klimaat is niet de neerslag, maar vooral de temperatuur bepalend voor de vegetatie. En hoe hoger je komt, hoe kouder het wordt. Hoog in de bergen vind je dus andere planten dan in het dal of zelfs helemaal geen planten meer. Tot slot is ook de aard van de ondergrond erg bepalend voor de vegetatie en daarmee het uiterlijk van het landschap. Op een keiharde ondergrond van rotsen groeit nu eenmaal geen dicht loofbos, hoe gunstig het klimaat of de neerslag ook is. Verschillende grondsoorten zorgen ervoor dat we de grond ook op verschillende manieren zijn gaan gebruiken. Op kleigrond groeien bijvoorbeeld aardappelen en graan goed. Zandgronden zijn minder vruchtbaar en worden vaak gebruikt voor veeteelt.

Op een landkaart of een plattegrond van een stad ligt het noorden in principe aan de bovenkant. Voor de duidelijkheid staat op de meeste kaarten een windroos of een pijl die het noorden aangeeft. Je kunt het noorden vinden met behulp van een kompas. De naald van het kompas wordt aangetrokken door het magnetische veld bij de noordpool. Daardoor wijst de naald van een kompas altijd naar het noorden. Als je het kompas horizontaal vasthoudt en wacht tot de naald stilligt, kun je daarna de N van noord voorzichtig naar de punt van de naald draaien. De andere windrichtingen zijn nu ook gemakkelijk af te lezen.

Ook een windroos geeft de windrichtingen aan. Een windroos of windhaan op een kerktoren wijst alleen niet naar het noorden, maar in de richting waar de wind vandaan komt.